

เปิดกรุสมบัติรัชกาลที่ 4 ไปอยู่ในฝรั่งเศส สู้กำเนิด “มิวเซียมสยาม” ในวังพองเตนโบล

กรุสมบัติ รัชกาลที่ 4 ในพระราชวังพองเตนโบล มุมหนึ่งของมิวเซียมสยามใน "ซาลองยูเจนี" เมื่อ พ.ศ. 2547 (ภาพจากเอกสารแนะนำพระราชวังพองเตนโบล เผยแพร่ในนิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม, พฤษภาคม 2547

เปิด “กรุสมบัติ” รัชกาลที่ 4 ไปอยู่ในฝรั่งเศส สู้กำเนิด “มิวเซียมสยาม” ในวังพองเตนโบล กรุงปารีส

พระราชเทวีองค์หนึ่งของจักรพรรดิฝรั่งเศส พลิกโฉมหน้าประวัติศาสตร์ “ศิลปวัฒนธรรม” ในอยู่อารยธรรมเก่าแก่เช่นยุโรปอย่างครึกโครม พระนางทอดทิ้งยุคเรอเนซองส์ที่ฝรั่งเศสเป็นหัวทอกอยู่อย่างไม่สนใจใยดี ไม่ทรงนึกเสียดายฟื้นฟูศิลปวิทยาที่บรรพชนเป็นต้นแบบให้ยุโรปมาหลายร้อยปี โลกในฝันของพระนางกลายเป็นดินแดนอุษาคเนย์ในจินตนาการตามที่นักผจญภัยเล่าขานกันต่อๆ มา และตำนานขุมทรัพย์ทางโบราณคดีในแหลมอินโดจีน ที่นักสำรวจชาวฝรั่งเศสรุกคืบเข้าไปอย่าง ย่ำมือ

ราชินีองค์นั้นไม่ใช่มารี อังตัวเน็ต ของหลุยส์ที่ 16 และไม่มีส่วนคล้ายใจเซฟินของนโปเลียนที่ 1 แม้แต่น้อย แต่พระนางเป็นจักรพรรดินีคู่บัลลังก์ของนโปเลียนที่ 3 แห่งจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ผู้มีพระนามอันไพเราะว่า “ยูเจนี” ทว่าเรื่องของพระนางจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับพงศาวดารไทยโดยที่ เราไม่รู้ตัว

เมื่อสองปีมาแล้วผู้เขียนอ่านพบบทความน่ารู้ในหนังสือโบราณคดีเล่มหนึ่ง กล่าวถึง “กรุสมบัตินิมงกุฏ” ในดินแดนโน้พันทะเล รายงานนั้นกล่าวไว้สั้นๆ แต่ชวนติดตามว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดส่งเครื่องมงคลราชบรรณาการชั้นสูง รวมมูลค่ามหาศาลหลายแสนฟรังก์ เมื่อเกือบ 150 ปีมาแล้ว ไปพระราชทาน นโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดบรรจุในหีบห่อขนาดใหญ่ รวมได้ถึง 48 กล่อง บรรทุกเรือรบฝรั่งเศสเต็มลำ ไปพร้อมด้วยคณะทูตชุดใหญ่ที่สุดรวมได้ 27 คน ฝ่าคลื่นลมรอนแรมมาทางคลองสุเอซ ที่เพิ่งขุดสำเร็จใหม่เข้ามายังทวีปยุโรป

สิ่งของมีค่าเหล่านั้นผ่านพันวิฤติการณ์สงครามกลางเมือง และสงครามโลกหลายครั้ง และไม่น่าเชื่อว่าพันเจ็ดมือพวกนักล่าสมบัติมาได้ ในขณะที่พระราชวังอันประเมินค่ามิได้ของฝรั่งเศสหลายแห่ง ถูกเผาผลาญวอดวายไปในกองเพลิง แต่กรุสมบัติพระจอมเกล้าฯ ก็อยู่รอดปลอดภัยมาจนทุกวันนี้ เป็นที่เล่าลือว่าถูกเก็บซ่อนไว้ ณ พระราชวังเก่าๆ แห่งหนึ่งในต่างจังหวัด

พระราชวังเก่าๆ นั้นชื่อ “ฟองเตนโบล” ตั้งอยู่ที่เมืองฟองเตนโบล ประเทศฝรั่งเศส ทุกวันนี้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “มรดกโลก” ที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งในยุโรป คนไทยไม่ค่อยรู้จัก เพราะไม่ได้อยู่ในเส้นทางตลาดทัวร์ที่นิยมกันจนลืมหืมตาไม่ขึ้น

กรุสมบัติพระจอมเกล้าฯ มีความสัมพันธ์กับ “จักรพรรดินิยูเจนี” อย่างไรไม่มีใครคาดเดาได้ ถึงแม้ราชบรรณาการมูลค่ามหาศาลจะถูกนำขึ้นทูลถวายนโปเลียนที่ 3 เป็นผลสำเร็จก็ตาม แต่เฉพาะพระราชสาส์น ร.4 เท่านั้นที่ถึงพระองค์

พงศาวดารฝรั่งเศสสำหรับจักรพรรดิที่ 2 (ค.ศ. 1848-1874) เขียนว่า ยังมีสภาพสตรีหมายเลข 1 อดีตลูกสาวขุนนางจากสเปน จะเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อไปในสมัยนั้น การเดินทางมาฝรั่งเศสครั้งหนึ่งของเธอสามารถพลิกชีวิตเด็กสาวช่างฝัน ให้กลายเป็นจักรพรรดินีผู้สูงส่งขึ้นมาจริงๆ เมื่อเธอเข้าพิธีอภิเษกสมรสกับทายาทที่เหลืออยู่ของพระราชวงศ์โบนาร์ฟาท ผู้มีนามว่า “หลุยส์ นโปเลียน” ปู่ทางให้ฝรั่งเศสคืนสู่ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกครั้งหนึ่ง หลุยส์ นโปเลียน ราชากิเชกพระองค์เองขึ้นเป็นจักรพรรดิองค์ใหม่ แล้วจึงสถาปนาลูกสาวขุนนางผู้โชคดีคนนั้นขึ้นเป็นสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งฝรั่งเศส [1]

เรื่องที่โจทก์กันมากในสมัยนั้น คือการที่ยูเจนีเป็นบุคคลที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของจักรพรรดิที่ 2 ในฝรั่งเศส เป็นผู้ทำให้ชีวิตในราชสำนักสดชื่นมีชีวิตชีวา ภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของพระนาง คือ ควบคุมดูแลทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกำกับตกแต่งพระราชวังขนาดใหญ่ ซึ่งมีอยู่ถึง 4 แห่งให้นำอยู่เสมอสำหรับองค์พระจักรพรรดิ ซึ่งจะแปรพระราชฐานแวะเวียนไปจนทั่วในรอบ 1 ปี ฤดูกาลในฝรั่งเศสมีผลให้การใช้ชีวิตในราชสำนักหมุนเวียนไปตามวังต่างๆ ที่ตั้งอยู่โดยรอบเมือง หลวง ตลอดฤดูหนาวพระราชวงศ์จะประทับอยู่ที่พระราชวังตุยเลอรี (Les Tuileries) ในกรุง ปารีส ฤดูใบไม้ผลิย้ายไปที่วังแซงคลูท์ (St. Cloud) ในฤดูร้อนผ่อนคลายกันอยู่ที่วังฟองเตนโบล (Fontainebleau) ใบไม้ร่วงไม่มีที่ไหนเหมาะเท่าวังกงเปียญ (Complegne) [2]

แต่ที่ไหนๆ ก็ไม่วิเศษเท่าฟองเตนโบล นโปเลียนที่ 3 สพพระเนตรยูเจนีเป็นครั้งแรกที่นี่ จากการที่ เธอถูกเชื้อเชิญให้เป็นแขกมาร่วมในงานประจำปีหลังฤดูล่าสัตว์ในปี ค.ศ. 1852 ฟองเตนโบลจึงมีความหลังสำหรับทั้ง 2 พระองค์มากกว่าที่อื่นหมด และเป็นเหตุให้คนไทยกลุ่มแรกไปที่นั่นเมื่อ เดินทางไปถึงฝรั่งเศสกลางฤดูร้อนในปี ค.ศ. 1864 พร้อมกับพระราชสาส์นในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และของมีค่าจำนวนมาก ก็มาถึง “วังรัก” ของพระองค์ทั้งสองด้วยความ ประจวบเหมาะ

ผู้เขียนรอคอยจดหมายตอบจากทางฟองเตนโบล ในการขออนุญาตเข้าไปหาข้อมูลเรื่องกรุสมบัดนี้ นานหลายสัปดาห์ จนคิดว่าจดหมายไปไม่ถึงแน่แล้ว วันหนึ่งก็มีคำตอบกลับมาว่าอนุมัติให้เข้าชม ได้ พร้อมกับแจ้งข่าวดีบางอย่างที่ไม่เคยคาดหวังมาก่อนว่า ทางพระราชวังก็ได้ค้นพบเอกสาร บางอย่างจากสมัยนั้น ซึ่งเป็นข้อมูลใหม่ที่น่าสนใจมาก จะเก็บไว้ให้ชม

อีกสามสัปดาห์ต่อมาผู้เขียนก็ไปถึงฟองเตนโบล สิ่งแรกที่ได้ชมคือ เอกสารชุดดังกล่าวที่เพิ่งถูก ค้นพบเช่นกัน เป็นภาพเก่า 2 ภาพ อายุ 131 ปี จากหน้าหนังสือพิมพ์สมัยนโปเลียน ช่วยให้ ประวัติศาสตร์ผู้มีชีวิตขึ้นมาอีก ฉบับแรกจากปี ค.ศ. 1861 กล่าวถึงการจัดแสดงของมีค่าจาก พระบรมมหาราชวังกรุงปักกิ่ง ของพระเจ้าเซียงเฟิงฮ่องเต้ ที่ถูกทหารฝรั่งเศส “ฉกฉวย” ออกมา เพื่อนำกลับไปถวายนโปเลียนที่ 3 [4]

ส่วนฉบับที่สองจากปี ค.ศ. 1863 ลงข่าวการเสด็จเปิดมิวเซียมสยามของยูเจนีอย่างเป็นทางการ เพื่อจัดแสดงเครื่องบรรณาการอันล้ำค่าของคิงมงกุฎ [5] ล้วนเป็นหลักฐานทางโบราณคดีที่น่าตื่นเต้นมาก แม้แต่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลกรุสมบัติ “ยังต้องอึ้ง” เอกสารทั้ง 2 ชิ้นนี้นับว่าเก่าที่สุด และน่าเชื่อถือที่สุดตั้งแต่ของทั้งหมดเดินทางมาถึงฝรั่งเศส แล้วเรื่องก็เงียบหายไปหลังสิ้นรัชกาลนโปเลียนที่ 3 แล้ว

สิ่งที่น่าตกใจที่สุดในหน้าข่าววันนั้น คือรายการว่าส่วนหนึ่งของกรุสมบัติจากเมืองจีน (พ.ศ. 2547 จัดแสดงอยู่ในที่เดียวกันกับของไทย-ผู้เขียน) เป็นสิ่งที่ฝรั่งเศส “ปล้นเงิบ” มาได้ เพราะในข่าวลงว่า “ฉกฉวยออกมาได้” จากพระราชวังต้องห้ามเมื่อกรุงปักกิ่งแตก [4]

ในขณะที่ของอีกส่วนหนึ่งต่างหากส่งมาอย่างเอิกเกริก ฝรั่งเศสส่งเรือรบไปถึงกรุงเทพฯ เพื่ออัญเชิญมา เต็มไปด้วยพิธีรีตอง ซึ่งพอจะวิเคราะห์ได้ว่าเป็นกุศโลบายในพระราชวินิจฉัยของ ร.4 แต่กลับเป็นความหุรหุราตระการตาในสายตาพระเนตรของยูเจนี! เครื่องบรรณาการจากไทยจึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโบราณวัตถุที่ทหารฝรั่งเศสโจรกรรมมาจากกรุงปักกิ่งแต่อย่างใด

การล่มสลายของอาณาจักรจีนเป็นข่าวสะเทือนขวัญที่ทำให้คนตื่นตกใจไปทั่วทั้งโลก ในขณะที่พระวิเทโศบายทวนกระแสนของคิงมงกุฎ เป็นสิ่งที่นักล่าเมืองขึ้นจับตามองอย่างรำคาญใจ การโค่นล้มเมืองจีนลงได้ย่อมเป็นชัยชนะอันงดงามในสายตาจักรพรรดินิยมตะวันตก เป็นการรอคอยที่คุ้มค่า ไม่มีอะไรมาทดแทนได้ และเป็นบทเรียนราคาแพงที่สุดสำหรับชาวเอเชีย

สื่อมวลชนฝรั่งเศสประโคมข่าวกันอย่างมันมือ

ฝรั่งเปิดโปง “ความอื้อฉาว” เรื่องที่มาของวัตถุล้ำค่าจากเมืองจีน ว่าเป็นความชอบธรรมที่เกิดขึ้นของฝ่ายตน [3]...

“การดำเนินชีวิตของชาวยุโรปในกรุงจีนมีความตึงเครียดมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1856 ชาวยุโรปรวมถึงบาทหลวงชาวฝรั่งเศสถูกสังหารอย่างสยดสยอง สนธิสัญญาที่พระเจ้าเซียงเฟิงฮ่องเต้ทำไว้กับฝ่ายเราไม่ได้รับความเคารพ พระองค์ทำการรุนแรงต่อชาวต่างชาติ และทำทารุณกรรมต่อทูตที่ส่งไปเจรจา ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1860 ฝรั่งเศสและอังกฤษ ยื่นต่อจักรพรรดิจีนให้เคารพทูตของพวกเขา แต่ไม่ทรงสามารถตัดสินปัญหาเฉพาะหน้าได้ ในปีนั้นเองกองกำลังผสมอังกฤษ-ฝรั่งเศสจึงยกพลขึ้นบก และเข้าโอบล้อมกรุงปักกิ่ง เกิดการสู้รบกันขึ้นเป็นสงครามชื่อ ‘ป.ลีโก’ พอตกเย็น

วันที่ 16 ตุลาคม ค.ศ. 1860 กองกำลังฝรั่งเศสสามารถไล่ล่าทัพจีนจนแตกกระเจิง เราเคลื่อนพลเข้าสู่เมืองต้องห้าม และเข้ายึดครองพระบรมมหาราชวังที่เรียกว่า ‘ยวน-มิง-ยวน’ ได้สำเร็จ จักรพรรดิฉินและมเหสีอีกหลายพระองค์ หลบหนีออกไปในเวลากลางคืนสู่แคว้นมองโกเลีย ทหารฝรั่งเศสรอคอยการมาถึงของกำลังผสมฝ่ายอังกฤษ

เขตพระราชฐานชั้นในประกอบด้วยพระตำหนักน้อยใหญ่กว่า 20 แห่ง ท้องพระคลังเต็มไปด้วยเงินตรา และราชสมบัติจำนวนมากมหาศาลอยู่ในสภาพปกติ ประมุขฝ่ายจีนไม่สามารถออกไปได้ทันเวลา ด้วยสิทธิอันชอบธรรมของผู้ชนะ กองทัพชาวยุโรปเข้าหีบฉวย ‘ทรัพย์เชลย’ ได้โดยเสรีปราศจากการขัดขวางใดๆ ทรัพย์สินที่พบในพระราชวังถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนเท่าๆ กัน สำหรับพวกเราและอังกฤษ ในขณะที่นั่นก็มีนักล่าสมบัติชาวจีนเข้ามาขโมยสิ่งของบางอย่างออกไปด้วย ในที่สุดท่านลอร์ดเอลกิน ผู้บัญชาการกองกำลังผสม ก็มีคำสั่งให้เผาพระราชวังลงเสียในวันที่ 18 ตุลาคม

ทหารของเราขนย้ายสมบัติจากกรุงจีน นำกลับมาฝรั่งเศสอย่างปลอดภัย แล้วจึงนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายต่อพระเจ้าจักรพรรดินียูเจนี มีทั้งเครื่องเพชรพลอย หยก สลูปเจดีย์ทองคำ และเครื่องลายคราม นอกจากนี้ยังมีเสื้อผ้าและอาวุธโบราณแบบจีนจำนวนมาก สมบัติทั้งหมดถูกเก็บรักษาไว้ที่พระราชวังฟองแตนโบลในภายหลัง

โนโปเลียนที่ 3 และยูเจนีทรงสนพระทัยของเหล่านั้นมาก มีพระดำรัสให้กว้านซื้อส่วนที่ขาดหายไปในตลาดมืด เพื่อสะสมไว้ในครบสมบูรณ์ที่สุดในห้องเงินของพระอัครมเหสี

เมื่อของมาถึงใหม่ๆ ท่านแม่ทัพนำขึ้นถวายที่พระราชวังตุยเลอริย์ ในกรุงปารีส เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 1861 ซึ่งยูเจนีโปรดให้นำออกแสดงต่อสาธารณชนทันที [3] รูปในการจัดแสดงนิทรรศการทรัพย์เชลยนี้ปรากฏอยู่ในภาพที่ 1 จากเอกสารที่พบเมื่อเร็วๆ นี้ คำว่า ‘ห้องเงิน’ เกิดขึ้นเมื่อรวมเรียกวัตถุโบราณที่นำมาจากพระราชวังในปีกิ่ง”

จักรพรรดินียูเจนียังไม่ได้คิดทำอะไรกับสมบัติเหล่านั้นจนอีกหลายเดือนต่อมา ในขณะที่การรุกรานเอเชียดำเนินต่อไปอย่างดุเดือดและต่อเนื่อง เกิดการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมทุกหย่อมหญ้า ยกเว้นราชอาณาจักรเล็กๆ แห่งหนึ่งในอุซาคเนย์ เริ่มมีความเคลื่อนไหวบางอย่างเกิดขึ้น

พงศาวดารฝรั่งเศสกล่าวเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า... [3]

“27 มิถุนายน ค.ศ. 1861 ราชทูตพิเศษจากคิงมังกูฎได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นที่ฟองเตนโบล
บรรณาการจากสยามประกอบด้วยพระบรมรูปของคิงมังกูฎ และเครื่องราชูปโภคหลายสิบชิ้นที่
เป็นของใช้ส่วนพระองค์จริงๆ ฯลฯ ในเดือนเดียวกันนั้นยูเจนีโปรดให้จัดแสดงของขวัญในห้องพระ
เจ้าหลุยส์ที่ 13 ขึ้นเป็นครั้งแรกที่วัง จักรพรรดินีทรงยินดีกับของมีค่าเหล่านี้ ถึงกับมีพระราช
เสาวนีย์ให้นายช่างชื่ออเล็กซี พากกา ออกแบบตัดแปลงส่วนหนึ่งของพระตำหนักด้านหลัง งานเริ่ม
ทันทีกลางปี ค.ศ. 1862 แล้วเสร็จในวันที่ 25 พฤษภาคม ค.ศ. 1863

วันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1863 ตู้ขนส่งพัสดุภัณฑ์ขนาดยักษ์ จำนวน 15 ตู้ ถูกลำเลียงทางรถไฟ
มายังฟองเตนโบล จำหน่ายถึงจักรพรรดินี เครื่องตกแต่งทั้งหมดถูกนำเข้าติดตั้ง โดยการกำกับดูแล
อย่างใกล้ชิดด้วยพระองค์เอง ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามพระราชเสาวนีย์ตามลักษณะแบบแผนของ
ชาวตะวันออกไกลทุกกระเปียดนี้ ตั้งแต่ปี 1863 เป็นต้นมา นโปเลียนที่ 3 พร้อมทั้งพระมเหสี
มักจะใช้เวลาพักผ่อนพระอิริยาบถเป็นประจำในส่วนนี้ของพิพิธภัณฑน์ จนติดปากกันเรียกว่า ‘ซา
ลองยูเจนี’ จนตลอดรัชกาล”

ภาพที่เป็นหลักฐานเก่าที่สุดของมิวเซียมสยาม (ดูรูปที่ 1) เป็นภาพนโปเลียนที่ 3 และยูเจนีเสด็จไป
เปิด “พิพิธภัณฑน์ไทย” ด้วยพระองค์เอง (เวลานี้ [พ.ศ. 2547] คือส่วนหนึ่งของห้องจินนังเอง-
ผู้เขียน) สังเกตได้ว่าตำแหน่งของที่จัดแสดงในมุมต่างๆ ของห้องยังอยู่ในสภาพแบบเดิมทั้งสิ้น

ภาพที่ 1 นโปเลียนที่ 3 และ ยูเจนี เสด็จไปเปิด มิวเซียมสยาม เมื่อ ค.ศ. 1863 ภาพจากนิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม พฤษภาคม 2547

29 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ผู้เขียนเดินเข้าไปใน “มิวเซียมสยาม” อย่างระมัดระวัง พบเสลี่ยงองค์งาม วางอยู่บนพระแท่นสูงเด่น มีกระจกปิดกั้นไว้เป็นสัดส่วน พระโอรนเกล้าอภัยใต้พระกลดองค์มเหสีมา

ทางออกอย่างสง่าผ่าเผย อานม้าและสายบังเหียนหลวง งามช่างไทย พระกลดเดินสายปักดินเงินดินทองหลายองค์ พัดยศปักลายไทย คชามีพุ่ม พระแสงของจ้าวที่มีใบมีคดกริบ นอกนั้นยังมีเครื่องประดับพระราชอิสริยยศ เช่น สายรัดพระองค์ ผิงอัญมณี จี้มรกตประดับเพชร แหวนฝังเพชรและมรกต ดาบฝักถม ตลับและเครื่องทองคำลงยา จัดแสดงอยู่ในตู้ต่างๆ หลายใบ

กรุสมบัติ รัชกาลที่ 4 ในพระราชวังพองเตนโบล มุมหนึ่งของมิวเซียมสยามใน “ซาลองยูเจนี” เมื่อ พ.ศ. 2547 (ภาพจากเอกสารแนะนำพระราชวังพองเตนโบล เผยแพร่ในนิตยสาร ศิลปวัฒนธรรม, พฤษภาคม 2547

นอกจากนั้นยังมีภาพวาดพระแก้วมรกตทรงเครื่องสามฤดูบนผืนผ้า และที่ล้ำค่าที่สุดคือพระมหามงกุฎสยาม สัญลักษณ์ของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเครื่องหมายตัวแทนของพระองค์ ส่วนเป็นของขวัญที่นโปเลียนที่ 3 และยูเจนีฟังพอพระทัย เวลานี้พบว่ามียู่จริง ในสภาพที่สมบูรณ์ บัดนี้พิสูจน์แล้วว่าเป็นเกราะคุ้มกันภัยพิบัติต่างๆ ที่เคยรุมเร้าพระราชหฤทัย ร.4 อยู่ตลอดเวลา

โครงการมิวเซียมสยามเปรียบเสมือนพระราชเสาวนีย์ของจักรพรรดินียูเจนี ในนามของพระจักรพรรดิที่ตอบพระบรมพจนารถของพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีไปถึงทั้งสองพระองค์ว่า...

“กรุงสยามไว้ใจวายศของกรุงสยามจะยั่งยืนมั่นคงดำรงเป็นปรกติอยู่ได้ ก็เพราะกรุงฝรั่งเศสทรงพระเมตตาปราณีอนุเคราะห์กรุงสยาม” [6]

กรุสมบัติพระจอมเกล้าฯ ในพระราชวังฟองแตนโบล เป็นมรดกสยามชุดใหญ่ที่สุด ที่ถูกนำออกไปนอกประเทศไทยครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นขุมทรัพย์ทางโบราณคดีล้ำค่าของไทย ที่ตกค้างอยู่ในต่างประเทศให้รำลึกถึงตลอดไป

ขอขอบคุณ MME Lucienne Leveque และเจ้าหน้าที่ Chateau de Fontainebleau ทุกท่านในความเอื้อเฟื้อนำชม

ที่มา ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพฤษภาคม 2547

ผู้เขียน ไกรฤกษ์ นานา

เผยแพร่ วันจันทร์ที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2566

https://www.silpa-mag.com/history/article_78435